

Var Olan Düzenin Değişimi: Coronavirüs Sonrası Dünyayı Neler Bekliyor?

Change of the Existing Order: What Awaits the Post-Coronavirus World?

İrem BAKIR

¹Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük, Türkiye

ORCID:

İ.B.: 0000-0003-2774-6825

Corresponding Author:

İrem BAKIR

Email:

bakirirem946@gmail.com

Citation: Bakır, İ. (2021). Var olan düzenin değişimi: Coronavirüs sonrası dünyayı neler bekliyor?. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (2): 339-346.

Submitted:29.01.2021

Accepted:01.06.2021

Özet

Dünya tarihinde yaşanan kırılmalar sonucunda gerek sosyal gerekse ekonomik alan çeşitli değişiklikler geçirmiştir. Bu alanlarda yaşanan dönüşümler özellikle idari yapıları, durumun ihtiyaç ve isteğine göre yeniden tanımlanmaya itmiştir. Geleneksel devlet anlayışından modern devlet anlayışına veya geleneksel yönetim anlayışından yeni yönetim anlayışına geçiş gibi dönemler, bu tür kırılmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Devlet çatısı altında yer alan bütün yapı ve kurumların da birbirine bağlı olması, herhangi birinde tezahür edecek değişikliğin bütün bir yapıyı etkilemesine sebep olmuştur. Günümüzde yaşanan küresel pandemi, kırılma olarak nitelendirilen dönemler arasında yer almaya başlamıştır. COVID-19 olarak adlandırılan virüs, tüm devletleri derinden sarsmış, ulusal ve uluslararası hareketlilik durma noktasına gelmiştir. Tüm dünya ülkeleri karşılaşılan bu güç durumdan en kısa sürede çıkabilmenin yollarını ararken bir yandan da kamudan özele tüm yönetim birimleri için farklı işleyiş modellerini hayata geçirmiştir. Teknolojik ürünler ve dijital platformlar, zamanın en önemli unsurları haline gelmiştir. Şimdiden pandemi sonrasında ne tür çıktıkların olacağı ve salgının ne tür değişikliğe yol açacağı tartışılmaktadır. Bu sebeple ilk olarak; 1929 Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, idari yapının dönüşümü açısından irdelenmiştir. Ardından bu bilgiler ışığında, pandemi sonrası kamu idarelerinin yapı ve işleyişinde görülebilecek farklılıklar değerlendirilmiştir. Bunun yanında ekonomik ve toplumsal düzeylerde oluşabilecek muhtemel gelişmeler ve yansımalar üzerine de çeşitli fikirler öne sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Yeni Kamu Yönetimi, COVID-19, Refah Devleti

Abstract

As a result of the breaks in the history of the world, both the social and economic spheres have undergone various changes. The transformation in these areas has pushed administrative structures, in particular, to be redefined according to the needs and desires of the situation. Such changes have resulted from the transition from a traditional state approach to a modern state approach, or from a traditional management approach to a new management approach. The interconnection of all structures and institutions under the state roof has caused any change to affect the whole structure. Today's global pandemic has started to be among the periods described as breaking. The virus, called COVID-19, has deeply shaken all states, and national and international mobility has come to a standstill. All countries of the world have implemented different functioning models for all administrative

units, from public to private, while looking for ways to get out of this difficult situation as soon as possible. Technological products and digital platforms have become the most important elements of the time. It is already being discussed what kind of output will be after the pandemic and what kind of change the outbreak will lead to. For this reason, the Depression of 1929 and the period after the Second World War were first examined in terms of the transformation of the administrative structure. Considering this information, differences in the structure and functioning of public administrations after the pandemic were evaluated. In addition, various ideas have been put forward on possible developments and reflections that may occur at the economic and social levels.

Keywords: Neoliberalism, New Public Management, COVID-19, Welfare State

1. YÖNETİM DÜŞÜNCESİNİN GEÇİRDİĞİ EVRELER

1.1. Refah Devleti Yükseliyor!

1929 Büyük Buhran ile başlayan dönem, kapitalizm tarihinin en önemli kırılma noktalarından birini oluşturmuştur. Üretimde yaşanan düşüş, işsizlik ve yoksulluk oranlarında yaşanan artış ile ortaya çıkan toplumsal sorunlar, dönemin hâkim politikası olan liberalizmi sorgulama ihtiyacı doğurmuştur. Devletin müdahalelerde bulunmasını gerekli kılan düşünceler gün yüzüne çıkmıştır (Örs, 2015: 274-275). Özellikle dönemin ABD Başkanı olan Franklin Delano Roosevelt tarafından ortaya konulan 'New Deal (Yeni Düzen)' politikalar, bütünüyle bu tür bir içeriğe sahiptir. Roosevelt, devletin iktisadi ve siyasal konularda ana belirleyici yapı olmasına ve kamu yatırımlarının artırılmasına odaklanmıştır.¹ Diğer yandan İngiliz hükümeti tarafından uygulanmaya başlanan Keynezyen politikalar, refah devleti anlayışının kuramsal çerçevesini hazırlamıştır (Kabacaoğlu, 2018: 7).

Buhran'la beraber yaşanmaya başlanan dönem içerisinde devlet, kamusal varlığını genişleten, piyasalara müdahalesiyle ekonomik alanda düzenleyici ve yönlendirici faaliyetlerde bulunan refah devletine dönüşmüştür. Refah devleti, devletin ekonomik ve toplumsal hayata müdahalelerde bulunabilmesini ve bu alanlarda tezahür edebilecek sorunlara bizzat çözümler üretilmesini savunan bir paradigmadır. Bu anlayış, üretilmiş olan zenginliğin ve refahın adaletli paylaşımını ile vatandaşlarına asgari yaşam standartlarını sağlayan, sorumluluk sahibi bir devleti işaret etmektedir. Bu sebepten dolayı refah devleti; sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, altyapı gibi kalemlere harcama yapmaktan çekinmemiştir. Kamu kurumları; politika belirleyen, düzenlemeler yapabilen, gerektiğinde yatırımlar yaparak üretime destek sağlayabilen görev tanımlarını yüklenmiştir (Kalağan, 2016: 95). Devletçi çerçevede atılan adımlarda ilerleme sağlanmış, rekabete dayalı piyasa mekanizması bütünüyle rafa kaldırılmıştır. Dönemin hâkim üretim tarzı olan fordizm (kitlesele üretime dayalı kitlesele tüketim), tam istihdamın sağlanmasında refah devletine destek olmuştur. 2. Dünya Savaşı sonrası zirveye yerleşen refah devleti anlayışı, Keynezyen iktisadi politikalar ile dünyayı sarmıştır (Acar, 2016: 149).

1.2. Büyük Değişimin Haberi: Neoliberalizm

1970'li yıllara gelindiğinde ise ekonomideki durgunluk ve enflasyonun bir arada yaşanması, stagflasyon krizine yol açmıştır. Tam istihdama ulaşıldığından dolayı ekonomik büyümede devamlılık sağlanamamıştır. 1973 yılında yaşanan petrol kriziyle toplam talebin düşmesi, altına dönüştürülebilir tek para biriminin dolar olması ve diğer para birimlerinin değerlerinin de dolara göre ayarlanmasına dayanan Breton Woods para sisteminin çökmesi, Fordist üretim anlayışını olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda ücret artışları, kamu harcamalarına ayrılan yüksek paylar, uluslararası rekabet koşullarının farklılaşması gibi pek çok iç ve dış etken refah devletinin bunalıma girmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle sosyal harcamalara ayrılan bütçenin ulusal gelir

¹İktisadi politikalar üzerine fikirlerin cereyan ettiği bu dönemde Roosevelt'in yeni düzen politikalarında yer almış kurumsal John Kenneth Galbraith, önemli teoriler ortaya koymuştur. 1958'de yayımladığı 'toplumsal denge' teorisinde, devletin ekonomideki yerinin toplum içerisindeki dengesizliklerin giderilmesi açısından önemli olduğunu açıklamıştır (Alp, 2009: 268).

içerisindeki artan payı, işsizliğin ve yoksulluğun giderek büyümesi, eleştirilere konu olmuştur. Peşi sıra gelen sorunlara karşı refah devletinin çözümsüz kalması, yapıyla alakalı sorgulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Liberal iktisatçı olan Friedman, stagflasyonun yaşanmasında refah devletinin uyguladığı politikaların etkili olduğunu ileri sürmüştür (Alp, 2009: 269).

Refah devletin kapsayıcılığı yerine devletin küçültülmesi, kamulaştırma veya devletleştirmelerden vazgeçilip özelleştirmeye yönelme fikirleri baş göstermiştir. Refah devletinin krize girmesi, fordist üretim tarzının artık işe yaramaması ve Keynesyen iktisadi politikaların yön verme kabiliyetini kaybetmesi, köklü bir değişime gidilmesini zorunlu kılmıştır. Yeniden yapılanma sürecinin ideolojik alt yapısını oluşturan neoliberal politikalar, Keynesyen düşüncelerin yerini almıştır. Özellikle siyasi ve idari alana dair getirmiş olduğu yeni anlayış ve algılama değişikliği ile neoliberal fikirler, sürece damgasını vurmuştur. ABD’de Reagan, İngiltere’de Thatcher tarafından yürürlüğe konan neoliberal politikalar ile piyasanın kendi haline bırakılması bununla serbest ticaretin sağlanması ve yatırım faaliyetlerinin önünün açılması hedeflenmiştir (Özer, 2019: 25).

Küreselleşen dünyada önemli bir konuma gelen uluslararası kuruluşlar da neoliberal politikaların yayılmasında büyük paya sahiptir. IMF’nin yapmış olduğu Stand By Anlaşmaları ile özelleştirme ve devlette küçülme vurgusu içeren programlar, idarenin yeniden yapılandırılması gereğini ortaya koymuştur (Acar, 2016: 153). Neoliberal politikalar doğrultusunda gittikçe güçlenen Yeni Sağ hareketler 1980’li yıllara gelindiğinde idari, sosyal ve ekonomik alanlara yerleşmiş, kendini gerçekleştirmiştir. Pek çok ülke yönetimi bu anlayışı benimseyerek, piyasa temelli kamu yönetimi inşasının temellerini atmıştır (Kalağan, 2016: 94).

1.3. Yeni Bir Yönetim Devri

Daha iyi hizmet sunmak ve ihtiyaçlara kısa sürede cevap verebilmek amacıyla yönetim anlayışında yeniliklere gidilmiştir. ‘Yeni yönetim anlayışı’ olarak tanımlanan kuram ile kamu idarelerinin örgütlenme ve hizmet verme fonksiyonlarında büyük dönüşümler yaşanmıştır. Büyüyen ve hantallaşan devlet yapısının etkinliğini kaybettiği ve veriminin düştüğü ileri sürülerek, görev alanının daraltılması yönünde harekete geçilmiştir. Minimal devlet anlayışı ile devletin faaliyet alanının asgari düzeyde tutulması savunulmuştur. Kamu hizmetlerinin yönetimini ve üretimini birbirinden ayırarak piyasa mekanizmalarına daha çok başvurulması önerilmiştir. Vatandaşa müşteri olarak yaklaşım, şeffaflık, esnek örgüt yapısı, yumuşak hiyerarşi, hizmetlerde kalite, çıktı ve sonuç odaklılık, verimlilik gibi yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Özel sektörde uygulanan yönetim tekniklerini kamuda uygulayarak kamu-özel sektör ortaklığını sağlamak ve aralarındaki sınırları belirsizleştirmek amaçlanmıştır (Çarkçı, 2008: 54-55).

Yönetişim kavramının türetilmesi ile devlet, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu bir yönetim biçimi hazırlanmıştır. Yönetişim mantığına dayandırılan Kamu işletmeciliği teriminin yükselmesiyle de esneklik, özelleştirme, yerelleşme gibi küreselleşme dinamikleri geliştirilmiş ve yeni bir yönetim anlayışının modeli oluşturulmuştur. Etkin bir devlet yaratma amacıyla, adem-i merkeziyetçilik (merkezi yönetimin gücünü azaltmak amacıyla yerel yönetim birimlerinin güçlerinin artırılması), toplam kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti gibi ilkeler benimsenmiştir (Eryılmaz, 2015: 54-57).

2. KÜRESEL PANDEMİ ve SONRASINDA NELER BEKLENİYOR?

2.1. COVID-19 Nedir?

Bir önceki başlıklar altında, geçmişte yaşanan krizlere ve sonucunda yaşanan yeniden yapılandırma evrelerine yer verilmiştir. Ne tür dönüşümlerin gerçekleştiği idrak edilmiş ve sıra günümüzde hala devam eden pandemi süreci üzerine konuşmaya gelmiştir.

Şu sıra ülkeler, küresel çapta yaşanan bir salgın krizi ile mücadele etmektedir. 'Çin'in Wuhan kentinde baş gösteren Coronavirüs Hastalığı (COVID-19), ilk olarak bu bölgedeki deniz ürünlerinde ve hayvan pazarlarında bulunan kişilerde tespit edilmiştir' (T.C. Sağlık Bakanlığı; SARS-Cov-2 Enfeksiyonu Rehberi, 2020). İlerleyen günlerde kişilerarası temas yoluyla çok hızlı bir yayılım göstermiş ve kıtaları aşmıştır. İlk başta pek önemseyen virüs, ölüme sebebiyet vermeye ve bulaşma hızında artış göstermeye başlayınca ciddiye alınmıştır.

Coronavirüs her yaş grubundaki insana bulaşabilirken, ağırlıklı olarak 65 yaş ve üzeri ile kronik rahatsızlığı bulunan kişilerde görülmüştür. Aynı zamanda sayısal verilere göre virüs, yaşlı ve kronik rahatsızlığı bulunanlar için yüksek oranda ölüm tehlikesi taşımaktadır. Johns Hopkins Üniversitesi'nin yayınladığı 11 Mayıs 2020 tarihli verilere göre dünya genelinde Coronavirüs vaka sayısı 4 milyon 154 bin 096 ve ölüm sayısı 286 bin 534'tür (BBC; Coronavirüs haritası, 2020, Mayıs 11). İlk vakanın görüldüğü Aralık ayından Mayıs ayına kadar Coronavirüse yakalanan kişi sayısı 4 milyonu, virüs yüzünden hayatını kaybedenlerin sayısı iki yüz bini geçmiştir. Salgının ciddi boyutlara ulaşması kısa süre içerisinde gerçekleşmiştir.

Virüs ilk olarak Çin'de görülmüş, zamanla diğer ülkelere de yayılarak merkez değiştirmiştir. İtalya, ölüm oranlarının artması nedeniyle, salgının merkezi olan Çin'i geçerek dünyada ve Avrupa'da en çok kayıp veren ülke sıfatını almıştır (CNNTÜRK; Coronavirüs haritası son durum ne?, 2020, Nisan 6). İtalya'da, ilk Coronavirüs vakasının görüldüğü 31 Aralık 2020 ile 27 Nisan 2020 tarihleri arasında ölen sayısı 26 bin 977'e yükselmiştir (Wikipedi; İtalya'da COVID-19 Pandemisi, 2020, Nisan 29). Ülkede yaşlı nüfusun fazlalığı, vatandaşların sokağa çıkma yasağını çok fazla ciddiye almaması ve gündelik işlerini yapmaya devam etmesi virüsün ciddi seviyelere ulaşmasına sebebiyet vermiştir (Anadolu Ajansı; İtalya'da koronavirüs travması, 2020, Mart 16). İtalyan belediye başkanları, dışarıya çıkılmaması konusunda yapılan telkinlere uymayan vatandaşlara karşı isyan etmiştir. Bu isyanlarını kaydederek sanal ortamlarda paylaşmış ve kısa süreliğine gündem olmuşlardır.

ABD'de ise ilk vaka 22 Ocak 2020'de tespit edilmiş, 5 Nisan 2020 tarihine gelindiğinde ise ölenlerin sayısı 7 bini geçmiştir (BBC; ABD'de salgın krizi nasıl büyüdü?, 2020, Nisan 7). 29 Mayıs 2020 günü Johns Hopkins Üniversitesi'nin açıkladığı verilere göre ülkede virüse yakalanan kişi sayısı son 24 saatte 24 bin 228 artışla 1 milyon 13 bin 168'e yükselmiştir. Hayatını kaybedenlerin sayısı 58 bin 368'e yükselmiş ve en çok can kaybının yaşandığı ülke konumuna yükselmiştir. ABD, Çin ve İtalya'dan sonra salgının merkezi olarak ABD görülmektedir (Hürriyet; ABD şaşkın, 2020, Nisan 29). Salgının hükümet tarafından ciddiye alınmaması ve gereken önlemlerin başından yürürlüğe konulmaması, virüsün çok hızlı yayılım göstermesine sebep olmuştur.

Türkiye'ye gelindiğinde, ilk vaka 10 Mart 2020 tarihinde açıklanmış ve 16 Nisan 2020 tarihine gelindiğinde son 24 saatte virüse yakalanan kişi sayısı 4801'e yükselmiştir. Virüsün yayılma hızını kontrol altına alarak ve gerekli teknik altyapıyı oluşturarak pandemi sürecini az kayıpla atlatabilme hedeflenmiş ve ilgili birimler bu doğrultuda gerekli görülen çalışmalara başlamıştır. 1 Mayıs 2020' de açıklanan verilere göre vaka sayısı son 24 saatte 2188 olarak tespit edilmiş, rakamlarda gerileme görülmüştür (T.C. Sağlık Bakanlığı; 2020, Mayıs 1).

2.2. Küresel Salgınla Değişen Dünya

Ülkeler virüsün kendi sınırları içerisinde nüksettiğini öğrendikleri andan itibaren çeşitli tedbirler almaya başlamıştır. Hükümetler virüsün yayılımının önüne geçebilmek için öncelikle sosyal hayatın hareketliliğini en aza indirecek uygulamaları yürürlüğe koymuştur. Eğitim ve öğretim hayatına ara verilmiş, kalabalığın oluşabileceği sosyal faaliyet alanları (tiyatro, sinema, kafe, lokanta, düğün salonu v.b.) geçici süreliğine kapatılmıştır. Sadece market, fırın, eczane gibi temel ihtiyaçların görüldüğü yerler bile belirli zaman dilimi içerisinde açık tutulmuş, kapalı

ortamlara girişlerde sosyal mesafe kuralı baz alınmıştır. Ulusal düzeyde sokağa çıkma yasakları ilan edilmiş, kişilerin evlerinde kalmalarını sağlayabilmek için hükümetler yoğun çaba sarf etmiştir. Ülke içerisindeki üretimin durdurulmaması için esnek çalışma saatleri belirlenmiş, işten çıkarılmaların önünü alabilmek için çalışan çıkarmak bir süreliğine yasaklanmıştır.

Çeşitli firmalar pandemi süresi içerisinde gerekli olan malzemelerin (maske, dezenfektan, solunum cihazı v.b.) üretimini arttırmak için fabrikalarındaki üretim bantlarını değiştirmiştir. Fiat, Çin'deki bir fabrikasını ayda bir milyon maske üretebilmek için dönüştürdüğünü belirtmiştir. Ford, General Motors, Nissan, Tesla gibi büyük otomotiv firmaları da araç üretimini, maske ve solunum cihazı üretimine dönüştürebileceklerini açıklamıştır (BBC; Dünya'dan Haberler, 2020, Mart 24).

Ülkeler sınır kapılarını kapatıp, yurtdışı uçak seferlerini iptal etmiştir. Sınır kapılarının kapanması ihracat ve ithalatı olumsuz etkilemiştir. Dünyanın ikinci en büyük ekonomisine sahip olan Çin'de salgının ortaya çıkması, küresel ticarete dair endişeleri beraberinde getirmiştir. Başta ABD ve Avrupa Birliği üyesi olan ülkeler, Çin'le olan ticari ilişkilerini azaltmıştır. Çin ile arasında yaklaşık 22 milyar dolarlık ticaret hacmi bulunan Türkiye'nin, ekonomiye yönelik endişesi gün geçtikçe artmaktadır. Bir yandan Irak ve İran sınır kapılarının kapatılması ile 17 milyar dolarlık ticari getiri tehlikeye girerken diğer yandan AB'nin bazı ürünlerde Çin'den yaptığı ithalatı Türkiye'ye kaydırması Türk şirketlerinin üretim ve ihracat hacmini olumlu etkilemiştir (Deutsche Welle Türkçe; Hem tehdit hem fırsat, 2020, Mart 3).

Hükümetler yaşanan salgın ortamında aldıkları sert önlemler nedeniyle ekonomilerinde düzeltilemeyecek problemlerin oluşmaması ve vatandaşlarının mağdur durumda kalmaması için çeşitli acil durum paketleri hazırlamıştır. Paketler, eve kapanan ve çalışamayan tüketicinin sabit giderlerini karşılayabilmesi için destekleri, sonra da harcama yapmasının önünü açabilmek için kredi teşviklerini içermektedir. Aynı zamanda zor durumda kalan ve borçlanma maliyetlerinin artması sonrası temerrüt riskinin yükseldiği şirketlere maaş yardımı, vergi indirimi, kredi limitlerinin arttırılması ve borçların ötelenmesi gibi çeşitli teşvikleri de içermektedir. Salgından en çok etkilenen havacılık ve turizm sektörüne yönelik destekler de bu paketlerde yer almıştır (Anadolu Ajansı; Hükümetler kesenin ağzını açtı, 2020, Mart 24).

2.3. Yeniden Yeni Bir Düzen

Küresel pandeminin ortaya çıkmasından bu yana pek çok alanın işleyen fonksiyonları değişime uğramıştır. Yaşanılan bu değişim salgın sonrası devam edecek hayatı ne kadar etkileyecek? sorusunu akla getirmiştir. 'Artık eskisi gibi olur mu? ', 'Devlet, toplum, ekonomi, sosyal yaşam gibi olgular nereye evrilir?' veya 'Nasıl bir dünya düzeni bizi bekliyor?' gibi sorulara verilebilecek muhtemel cevaplar tartışılmaya başlanmıştır. Bu sorulara cevap niteliği taşıyacak fikirlerden biri konuşulmaya başlanırsa;

a) İktisadi politika açısından değerlendirme

Salgınla ilan edilen sokağa çıkma yasakları sonucunda çalışma imkânı bulamayan vatandaşlar, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için devlet kaynaklı yardımlara gereksinim duymuştur. İşverenler, üretimin devam edebilmesi için devletin teşvikler ve yardımlar sağlayarak, vergi ve borç ödemelerinde esnekliğe giderek destek vermesini beklemiştir. İthalat ve ihracatın düşmesi, fabrikaların çalışma saatlerinin kısaltılması, hizmet sektörünün çeşitli kollarına (restoran, kafe, alışveriş merkezleri, kuaförler, berberler v.b.) verilen faaliyeti durdurma kararları ekonominin seyrini olumsuz etkilemiştir. Tüketici bu süreç içerisinde harcama yapmaktan kaçınmaya yönelik bir tavır sergilemiş, temel gıdalar haricindeki kalemler üzerine eğilim büyük ölçüde azalmıştır. Hem talepte yaşanan daralma hem de üretime ara verme, şirketlerin finansalları ve bilançoları açısından sıkıntı yaşamalarına sebep olmuştur.

Yenişag politikaların etkisinin altında olan günümüz ekonomi sistemi, serbest piyasa mekanizmaları tarafından idare edilmektedir. Ekonomi, devletin müdahalesinden uzak bir yapıya sahiptir. Fakat yaşanan olaylar nedeniyle ekonominin ve ticaretin zor zamanlar içerisinde girmesi ve piyasa mekanizmalarının sekteye uğraması, devletin bu alanlarda kendini göstermesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda sosyal hayata dair getirilen düzenleme ve denetim, bizzat devlet ve kurumları tarafından yerine getirilmektedir. Bu da ilk olarak refah devleti uygulamalarını akla getirmektedir. Devletin sosyal hizmet ve güvenlik programları ile sosyal yardımlarda bulunarak ihtiyaçlara cevap vermesini gerektiren süreç artarak devam edebilir. Ülke içerisindeki iyileştirme süreci, devlet destekli sosyal yardımlar ve ekonomik düzenlemeler ile başlayabilir.

Devletin ekonomi ve toplumsal alana müdahalesini savunan refah devleti paradigması, pandemi sürecinin cereyan ettiği küresel arenadaki görüntünün sonucunda hâkim düşünce konuma yükselebilir. İlerleyen süreçte Yenişag politikalar yerini refah devleti düşüncesine ve politikalarına alabilir ve bu düzey üzerinden yeniden örgütlenme sağlanabilir. Hayatın her alanına nüfuz eden güçlü bir devlet örgütlenmesi tezahür edebilir.

Yeni Kamu Yönetimi anlayışının gereği olan devletlerin iktisadi alandaki faaliyetlerinin azaltılması, beraberinde özelleştirmelerin arttırılmasını getirmiştir. Ancak salgın döneminin meydana getirdiği şartlar sebebiyle, özel kesim mal ve hizmet üretimini yerine getirememeye başlamıştır. Bu sebepten ötürü devletler, iktisadi üretim birimlerini tekrardan kamulaştırarak mülkiyet ve yönetim devrini elde edebilir. Devlet kamulaştırma işlemine başvurarak iktisadi alanda etkin rol oynayabilir.

b) İdari teşkilat açısından değerlendirme

Yerel yönetimler, idari ve mali özerkliğe sahip devlet içi yapılanmanın önemli kollarından biridir. Sahip olduğu idari özerklik sayesinde, faaliyetlerini kendi organları tarafından alınan kararlar doğrultusunda yürütebilmektedir. Ancak salgınla birlikte yaşanan durum, ülke genelinde karar mercii olarak yalnız merkezi hükümetin tayin edilmesini gerektirmiştir. Yerel yönetim birimleri merkezle beraber hareket etmekte ve alınan kararları yerine getirmektedir. Bu da yerel yönetimlerin özerk yapısının askıya alınmasına ve merkezden bağımsız hareket edebilme yönündeki atılan adımların kesintiye uğramasına yol açabilir.

Aynı zamanda söylenmeden geçilemeyecek bir diğer husus, mobil devletin beklenen yükselişi göstermesidir. E-devlet ile kamu hizmetlerine internet ve masaüstü bilgisayarlar aracılığıyla ulaşılmaktaydı. Mobil devletin gelişmesi ile yer ve zaman kavramları önemsizleştirilerek herhangi bir yerde akıllı telefon veya tabletler aracılığıyla ihtiyaç duyulan kamu hizmetine daha kolay erişim sağlanmıştır. Teknolojinin ve internetin bu kadar yoğun kullanıldığı ve tüm dünyayı etkisi altına aldığı dönemde devletler mobil teknolojileri daha çok kullanmaya başlayabilir ve e-devletten mobil devlete geçiş hızlanabilir.

c) Toplumsal düzey açısından değerlendirme

Alınan önlemlerle birlikte çalışma hayatının bir kısmı, eğitim, alış-veriş gibi pek çok alanlardaki faaliyetler, evlerde online sistemler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Önlemler dâhilinde evlere kapanma, insanların sosyal ağlarda ve internet ortamlarında daha çok vakit geçirme isteğini tetiklemiştir. Bu durum sonucunda, teknolojiye yönelik ilgi ve ihtiyaçta artış, dijitalleşmede ise büyük bir yayılma gözlemlenmiştir. Evden çalışmanın artması ve eğitim sisteminin de ev ortamında yürütülmesi pandemi sonrası dönemde de iş modellerinde ve eğitimin verilme şeklinde değişikliklere neden olabilir. Fiili üretim haricindeki diğer iş kollarının çalışma ortamları evlere taşınabilir. Eğitim için ise gerekli alt yapı sağlanarak belirli dersler online sistem üzerinden verilebilir.

Hem küresel hem de yerel piyasalarda iletişim, telekomünikasyon, teknoloji, elektronik, yazılım gibi sektörlerin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu sektörlerle yatırım yapan şirketler dönem içinde ve sonrasında avantajı ellerinde tutarak, yüksek kâr oranlarıyla yollarına devam edeceklerdir. E-ticaret, perakende, gıda, temizlik malzemesi ve ilaç alanlarına artan talep, bu alanlarda hizmet veren şirketleri, pandemi dönemi ve sonrasında önemli konuma taşıyabilir.

SONUÇ

Ele alınan çalışmada dünya üzerinde yaşanan kriz durumları ve sonrası meydana gelen değişiklikler anlatılmaya çalışılmıştır. Aktif yaşanan pandemi süreci izah edilmiş ve sonrasında 'küresel dünyayı bekleyen muhtemel düzen' kavramının içi doldurulmaya çalışılmıştır.

Toparlamak gerekirse, zor zamanların yaşanması ve ekonomiden sosyal hayata kadar tüm alanların olumsuz etkilenmesi, devlete düşen görevlerin artmasını gerektirebilir. 1929 Büyük Buhran sonrasında görüldüğü gibi piyasa mekanizmasının sorunlar karşısında cevapsız kalması, kamunun bu alandaki yerinin genişlemesi gerektiğini düşündürmüştür. Bu sebeple refah devleti politikaları ortaya çıkmış, devletin sadece ekonomideki değil sosyal hayattaki yeri de genişlemiştir. Günümüzde yaşanan küresel salgın da 1929 sonrası ekonomi dünyasını anımsatmaktadır. İşsizliğin ve yoksulluğun artması, ithalat ve ihracatın düşmesi, üretimdeki durgunluk devletin ekonomideki rolünün artmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle refah devlet uygulamaları ile devletin her alanda varlığını hissettirmeye gidilebilir, pandemi sonrasında güçlü bir devlet karakteri ile karşı karşıya kalınabilir.

Devamında ise 1970 sonrası refah devleti bunalıma girmiş; devletin aşırı büyümesi, hantallaşması, sunulan hizmetlerde etkin ve verimliliğin düşmesi görülmüş; bunun üzerine yeni yönetim anlayışı ortaya atılmış. Küresel salgın sonrasında muhtemel oluşabilecek refah devleti, yine devletin büyümesi, ekonomideki durgunluk gibi sebeplerden dolayı yeni yönetim anlayışları arayışına girebilir. Devletin alanının küçültülmesi ve ekonominin piyasa mekanizmalarına bırakılması yönünde adımlar tekrar atılabilir.

Teknolojiye yönelimin artması ile dijitalleşme çağı hızla zirveye tırmanabilir ve tüm kurumları, yapıları ve ilişkileri etkisi altına alabilir. Sosyal medya, sanal ortamlar ve online sistemler toplumsal ve bireysel yaşantının vazgeçilmez bir parçası olma halini kuvvetlendirebilir. Salgının yaydığı korku nedeniyle sosyal hayat ve sosyal ilişkiler daha mesafeli bir hal alabilir.

Son olarak, devlet ve toplum bir bütünü temsil etmektedir. Bu bütünü oluşturan yapıların herhangi birinde zuhur edecek sorunlar, her iki olguyu da değişime sevk edecektir. 1929 Büyük buhran ve 1970 sonrası refah devletinde yaşanan bunalım, bahsi geçen değişimi gözlemlemek açısından mühim örneklerdir. Bu örneklerden yola çıkarak söylenebilir ki; Coronavirüsün toplum içerisinde zuhur etmesi, sadece bireylerin yaşantısında değil, devletin faaliyetlerinde ve örgüt yapısında da farklılıklara sebep olmuştur. Her kriz sonrasında olduğu gibi küresel pandemi de etkisini kaybetmeye başladığında, öncesinde var olan düzen yerini yenisine bırakacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, E. (2016). Dünyada ve Türkiye'de İdareyi Değişime İten Nedenler, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 147-158.
- Alp, S. (2009). Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Yol, Maliye Dergisi, Sayı 156; 265-279.
- Anadolu Ajansı, (2020 Mart 24), 'Hükümetler kesenin ağzını açtı'. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kuresel-pandemi-hukumetlere-kesenin-agzini-actirdi/1777053>.
- Anadolu Ajansı, (2020 Mart 16), 'İtalya'da koronavirüs travması'. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/italya-da-koronavirus-travmasi/1767496>.

Var Olan Düzenin Değişimi: Coronavirüs Sonrası Dünyayı Neler Bekliyor?

- BBC, (2020 Mart 24), 'Dünya'dan Haberler'. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52200598>.
- BBC, (2020 Nisan 7), 'ABD'de salgın krizi nasıl büyüdü'. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52028047> 24 Mart 2020.
- BBC, (2020 Mayıs 1), 'Koronavirüs haritası'. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51719684>.
- CNNTÜRK, (2020 Nisan 6), 'Koronavirüs haritası son durum ne?'. Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/turkiye/koronavirus-haritasi-son-durum-ne-son-dakika-corona-virusu-haberleri>.
- Çarkçı, A. (2008). Yeni Kamu Yönetimi Çağında Türkiye'de Girişimci Bürokrasi ve Girişimci Bürokratlar, İstanbul; Erguvan Yayınevi, 54-55.
- DeutscheWelle Türkçe, (2020 Mart 3), 'Hem tehdit hem fırsat'. Erişim Adresi: <https://www.dw.com/tr/ekonomide-koronavir%C3%BCs-etkisi-hem-tehdit-hem-f%C4%B1rsat/a-52624949>.
- Eryılmaz, B. (2015). Kamu Yönetimi, Kocaeli; Umuttepe Yayınları, Baskı 8, 54-57.
- Hürriyet, (2020 Nisan 29), 'ABD şaşkın'. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberler-abdde-corona-virus-sayisinda-korkunc-artis-41506341>.
- Kabacaoğlu, Ö. (2018). Neoliberalizm: Dünü ve Bugünü, 1-12.
- Kalağan, G. (2016). 1980 Sonrası Geleneksel Bürokratik Yönetim Paradigmasında Değişim ve Yönetimsel-Siyasal Yeniden Yapılanma Arayışları, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi: Sayı 1, 92-103.
- Örs, H.B. (2015). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Baskı 8, 274-275.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2020), COVID-19(SARS-Cov-2 Enfeksiyonu) Rehberi, Ankara; 13.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2020 Mayıs 1). Erişim Adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr/>
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2020 Mayıs 1). Erişim Adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr/>.
- Wikipedia, (2020 Nisan 29), 'İtalya'da COVID-19 Pandemisi'. Erişim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0talya%27da_COVID-19_pandemisi.